

**MUSTAFA UYAR, İLHANLI (İRAN MOĞOLLARI) DEVLETİ'NİN
ASKERÎ TEŞKİLATI ORTAÇAĞ MOĞOL ORDULARINDA GELENEK
VE DÖNÜŞÜM), TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI, ANKARA 2020,
265 S., ISBN: 978-975-17-4484-5**

Özkan DAYI*

Makale Geliş Tarihi: 07.08.2020

Makale Kabul Tarihi: 24.08.2020

İlhanlı Devleti (İran Moğolları), Mengü Han'ın 1251 tarihinde Moğol Han'ı olmasından sonra, Ön Asya'daki Moğol faaliyetlerini yürütmesi için kardeşi Hülegü'yü İran coğrafyasına 1256 yılında kendisine tabii İlhan olarak göndermesi ile tesis edilmiştir. Yakındoğu tarihinin ayrılmaz bir parçası olan, kendine başarılı bir hâkimiyet alanı oluşturan İlhanlılar, siyasî ve idarî hâkimiyetlerini, Yakındoğu'ya uyum sağlamış askerî sistemleri ile daima desteklemiş ve ayakta tutmuşlardır. İlhanlıları güçlü kılan bir kaç sacayağından biri olan İlhanlı askerî teşkilatı, Mustafa Uyar tarafından doktora tezi olarak detaylıca incelenmiş ve 2020 yılında Türk Tarih

* Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü,
ozkandayii@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-8192-3445.

Kurumu tarafından İlhanlı (İran Moğolları) Devleti'nin Askerî Teşkilatı Ortaçağ Moğol Ordularında Gelenek ve Dönüşüm) adıyla yayımlanmıştır. Çalışma, İlhanlı teşkilat tarihine dair büyük bir boşluğu doldurmakta, teşkilat ve kültür tarihi çalışmalarına farklı, özgün bir pencere açmaktadır. Anlaşılır, sade ve akıcı bir dil ile yazılan eser, araştırmacılara güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Mustafa Uyar'ın eseri giriş ve beş bölümün yanı sıra kaynakça, okuyucunun işini kolaylaştıracak zengin bir dizinden oluşmaktadır. Uyar, giriş kısmında (s. 1-9), Moğol-İlhanlı dönemine geçmeden önce Cengiz Han dönemine kadar bozkır kültürünün hâkim olduğu coğrafyalardaki askerî düzene ve ordulara genel bir giriş yapmış, İlhanlıların askerî yapısını eğitim, savaş düzeni, teçhizat, taktik ve savunma unsurları açısından değerlendirmiştir. Bu yaklaşım ile giriş bölümünün Moğol ordu sisteminin kökenini ve mantığını anlamamız için temel nitelikte bilgiler sunduğunu görmekteyiz.

Eserin birinci bölümünde (s. 9-43); İlhanlı öncesi özellikle Cengiz Han dönemi askerî teşkilatlanmasının ortaya çıkışına ve işleyişine detaylı şekilde yer veren Uyar, Cengiz zamanına ait askerî sınıflara, terimlere, askerlik stratejisine, askerî eğitim ve taktiklere ilişkin bilgileri, askerî açıdan daha anlaşılır bir tarzda okuyucuya aktarmaktadır.

Mustafa Uyar, İlhanlı askerî yapısının meydana gelmesi ve Yakındoğu'ya adaptasyonunu anlatan ikinci bölümünde (s. 43-119); İlhanlı askerî teşkilatının ortaya çıkışını, Yakındoğu'daki geleneksel sisteme uyum sağlamasını, bu coğrafyada yeni bir askerî anlayışın gelişimini etkileyici ve farklı bir bakış ile incelenmiştir. Aynı bölümde Hülegü'nün teşkil ettiği orduyu ve sonrasında İlhanlı Devleti'ni, her alanda olduğu gibi askerî alanda da yenileştiren Gazan Mahmûd Han zamanındaki askerî reformlara yer verilmiştir. Dönüşüm, adaptasyon ve yenileşmenin göstergesi olarak sunulan savaşlar, askerî finansman, ordu lojistiği ve askerî yaylak-kışlakların geniş bir şekilde eserde aktarılması, çalışmayı ilgi çekici ve oldukça özgün kılmaktadır.

Uyar çalışmasının üçüncü bölümünde (s.119-143); İlhanlı ordusunun birimleri, organizasyonu ve askerî görevlileri alt başlıklarda detaylandırarak aktarmaktadır. Özellikle bu bölümde, askerî yazışma işlerini yürüten divân yapılanmasının askerî sistemden ayrı tutulmadan okuyucuya sunulması, İlhanlı ordusunu ve askerî düzenini daha anlaşılır hale getirmiştir. Yazar eserin dördüncü bölümde (s.143-163); ordunun teçhizatına, bunların imalatına, muhasara aletlerine ve ordunun binek olarak kullandığı yük hayvanlarına yer vermiştir.

Savaş mekanizmasının işleyişi ve sonuçlandırılması adlı beşinci bölümde (s.163-175) Uyar; İlhanlı dönemi savaşlarının başlama sürecine, savaş öncesi toplanan kengeşlere, savaş öncesinde düşmanı ikna etme sürecine, mektup gönderme, savaş için uygun yerin belirlenmesi ve savaş taktiklerine ve hilelerine yer vermiştir.

Eserin kaynakçası, araştırmacılar için İlhanlı tarihine dair önemli bir katalog niteliğindedir. Yazarın döneme ait Arapça-Farsça klasik eserleri ve Moğol-İlhanlı dönemi hakkında Batı dillerinde yazılmış eserleri aynı kaynakçada sunması, Moğol-İlhanlı tarihine ilgi duyanlar için iyi okunması, analiz ve tahlil edilmesi gereken bir yol haritası niteliğindedir. Uyar'ın eser sonunda terimler, yer adları, şahıs isimleri ve kitap adları için oluşturduğu dizin bölümü hem eseri daha kolay okunabilir, anlaşılabilir kılmakta; hem de inceleme yapanlara özellikle Moğol-İlhanlı dönemi terimleri hakkında doğru imlâyı gösteren detaylı bir kılavuzdur. Konuya dair resim, şema ve minyatürlerin eser içerisinde içerik ile uyumu dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, Yakındoğu tarihinde farklılıkları ve yeni uygulamaları ile ön plana çıkan İlhanlı Devleti, Uyar'ın çalışması ile teşkilat ve kültür tarihi açısından çarpıcı bir şekilde ele alınmıştır. Eserde siyasi tarih paralelinde askerî teşkilata, dönemin kaynak eserleri ışığında özgün bir bakış açısı ile yaklaşım, İlhanlı askerî sistemi okuyucuya kültür ve teşkilat tarihi bağlamında her yönü ile analiz edilerek aktarılmıştır. İlhanlı askerî teşkilatı, sadece sistematik olarak taksim edilerek değerlendirilmemiş, aynı zamanda yenilikleri, farklılıkları ve Yakındoğu geleneğine uyumu ile incelenmiştir. Eserin bu özelliği, teşkilat ve kültür tarihi çalışmalarına farklı bir yaklaşım kazandırmıştır.

Uyar'ın çalışmasında; Uzakdoğu, Orta Asya, Yakındoğu, yazılı ve göçebe kültürlerin teşkilat anlayışları, askerî teşkilat açısından güzel bir şekilde bir araya getirilmiştir. Çalışmada, dönemin kaynak eserlerinin yazıldıkları dillerde incelenmesi, ayrıca çalışmayı kültürler ve disiplinler arası bir araştırma niteliğine taşımaktadır. Tüm bu özellikleri ile çalışma, Ortaçağ ve Genel Türk Tarihi açısından önemli bir başvuru eseri niteliğinde olup, bu alanda inceleme yapan araştırmacılara metot, biçim, içerik ve kültür-medeniyet tarihi bağlamında yeni bir bakış açısı kazandırması sebebiyle önemli bir yayındır.